

BADIIY ADABIYOT- IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Xamrayeva Firuza Azimovna

Buxoro davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqola badiiy adabiyotning o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishdagi ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada badiiy asarlarni o'qish jarayonida o'quvchilarda tasavvur, fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiyot darslarida ijodiy qobiliyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik vositalar va pedagogik texnologiyalar ko'rib chiqiladi. Badiiy adabiyot orqali o'quvchilarning tasavvur doirasi kengayadi, ijodiy fikrlash qobiliyati mustahkamlanadi va shaxsiy ifoda ko'nikmalari rivojlanadi.

Kalit so'zlar: badiiy adabiyot, ijodiy qobiliyat, o'quvchi, tasavvur, ijodiy fikrlash, pedagogik metodlar, darslik, shaxsiy ifoda.

Kirish. Badiiy adabiyot insonning ruhiy, ma'naviy va intellektual dunyosini boyituvchi, fikrlash, tasavvur va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiruvchi muhim vositalardan biridir. U o'quvchida nafaqat ma'naviy-estetik didni shakllantiradi, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy qadriyatlarni anglashga ham yordam beradi. Badiiy asarlarni o'qish jarayonida o'quvchi hikoya, doston yoki she'rdagi voqealarni o'rganadi, undagi obrazlar, xarakterlar, ularning qiyosiy va mantiqiy bog'liqligini tahlil qiladi, yangi g'oyalarni yaratish va muammolarni yechish qobiliyatini rivojlantiradi.

Ijodiy qobiliyat – bu shaxsning o'z fikrini erkin ifoda etish, yangicha va original yechimlar topish, tasavvurini kengaytirish qobiliyatidir. Badiiy adabiyot esa bu jarayonda o'quvchiga boy material manbai bo'lib xizmat qiladi. Masalan, qahramonlarning turli vaziyatlardagi harakatlarini tahlil qilish, ularning qarorlaridagi mantiqiy va axloqiy jihatlarni o'rganish, o'quvchida tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantiradi. Shu bilan birga, she'riyat, ertak va hikoyalar orqali o'quvchi o'z histuyg'ularini ifoda etishni, obrazlar va voqealar orqali yangi g'oyalarni yaratishni o'rganadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot darslarida ijodiy yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarning nafaqat intellektual, balki shaxsiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, o'qituvchi o'quvchini voqealarni tahlil qilishga undash, muammoli vaziyatlarni yaratish va ularni hal qilish jarayonida fikrini erkin ifoda etishga rag'batlantiradi. Shu tariqa, badiiy adabiyot orqali o'quvchida ijodiy faollik, mustaqil fikrlash va tasavvur qobiliyati rivojlanadi.

Bundan tashqari, badiiy adabiyot ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. U orqali o'quvchi boshqalar bilan muloqot qilish, hissiyotlarni anglash, empatiya va ijtimoiy mas'uliyatni his qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu sababli, badiiy adabiyot nafaqat ta'lim vositasi, balki o'quvchining shaxsiy va ijodiy rivojlanishini ta'minlovchi samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Badiiy adabiyot o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. U nafaqat fikrlash va tasavvur doirasini kengaytiradi, balki shaxsiy ifoda va ijodiy faoliyatni shakllantiradi. Badiiy asarlar orqali o'quvchi voqea rivojini kuzatadi, xarakterlarni tahlil qiladi, ularning qarorlari va his-tuyg'ularini o'rganadi. Bu jarayon o'quvchida tanqidiy fikrlashni, mantiqiy va ijodiy qarorlar qabul qilishni rivojlantiradi.

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda badiiy adabiyot darslarida bir qancha metod va yondashuvlardan foydalanish mumkin:

Muammoli vaziyatlar yaratish – o'quvchiga badiiy asar asosida muammolarni aniqlash va ularni yechish imkoniyatini berish, yangi g'oyalar ishlab chiqishga rag'batlantiradi. Masalan, ertak yoki hikoyadagi qahramon qarorini o'quvchi boshqacha yechim bilan yakunlay oladimi, degan savol berish orqali ijodiy fikrlash faollashadi. Shu tarzda o'quvchi voqea rivojini prognoz qilish, sabab-natija munosabatlarini tahlil qilishni o'rganadi.

Tasviriy va ijodiy mashqlar – o'quvchidan matndagi voqealarni tasvirlash, yangi personaj yaratish yoki voqeani boshqacha yo'l bilan davom ettirish talab qilinadi. Bu ijodiy tasavvurni rivojlantiradi, shaxsiy ifoda ko'nikmalarini mustahkamlaydi va o'quvchining o'z fikrini matn orqali ifoda qilish qobiliyatini oshiradi.

Tahlil va munozara metodlari – badiiy matnni o'rganishda o'quvchini matn mazmuni, qahramon xarakteri va voqealar mantiqini tahlil qilishga jalb qilish. Guruh muhokamasi orqali fikr almashish o'quvchining ijtimoiy va ijodiy ko'nikmalarini oshiradi, jamoaviy ishlashga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchi boshqa fikrlarni tinglash, baholash va yangi qarorlar ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantiradi.

Hissiy va estetik rivojlanish – badiiy adabiyot o'quvchida hissiyotlarni anglash, empatiya va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga yordam beradi. Masalan, milliy ertaklar, qissa va hikoyalar orqali o'quvchi insoniy fazilatlar – do'stlik, halollik, mehr-shafqat, sabr-toqat kabi xususiyatlarni o'rganadi va o'zida shakllantiradi. Shu bilan birga, she'riyat orqali o'quvchi o'z hissiyotlarini ifoda etish, turli hissiy holatlarni boshqarish va san'at orqali o'zligini anglash imkoniga ega bo'ladi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash – zamonaviy ta'lim jarayonida multimediali taqdimotlar, audio va video materiallar yordamida badiiy asarlarni ko'rgazmali tarzda o'rganish o'quvchining qiziqishini oshiradi va ijodiy fikrlash jarayonini yanada faol

qiladi. Masalan, o'quvchilar hikoya qahramonlarini animatsiya yoki dramatik sahnada aks ettirish orqali tasavvur va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlashlari mumkin.

Shuningdek, pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot darslarida ijodiy yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarning umumiy ta'lim samaradorligini oshiradi. O'qituvchi matnlar bilan ishlash jarayonida interaktiv metodlardan foydalanishi mumkin: rolli o'yinlar, drammatizatsiya, matnni turli nuqtai nazardan qayta yozish, hikoyaning davomini yaratish kabi mashqlar o'quvchining ijodiy faolligini oshiradi va fikrlash doirasini kengaytiradi.

Badiiy adabiyotning ijodiy qobiliyatni shakllantirishdagi roli nafaqat o'quvchining akademik ko'nikmalarida, balki uning kundalik hayotida ham qo'llaniladi. O'quvchi turli vaziyatlarda yangicha qarorlar qabul qilish, muammolarni kreativ yo'l bilan yechish va shaxsiy ifodani rivojlantirish imkoniga ega bo'ladi. Shu sababli, badiiy adabiyot pedagogik jarayonda ijodiy qobiliyatni shakllantirishning samarali va ajralmas vositasi sifatida katta ahamiyatga ega.

Xulosa. Badiiy adabiyot o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. U o'quvchida tasavvur, tanqidiy fikrlash va shaxsiy ifoda ko'nikmalarini shakllantiradi, shuningdek, hissiy va ma'naviy rivojlanishga hissa qo'shadi. Maqolada ko'rsatib o'tilganidek, badiiy asarlarni o'rganish jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish, tasviriy mashqlar, tahlil va munozara metodlarini qo'llash o'quvchining ijodiy faolligini oshiradi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlarni badiiy adabiyot darslarida qo'llash ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda samaradorlikni oshiradi. O'quvchi badiiy matnlarni turli nuqtai nazardan tahlil qilib, voqealarni boshqacha yo'l bilan davom ettirishi, yangi obrazlar yaratishi va o'z hissiyotlarini ifoda etishi mumkin. Shu bilan birga, badiiy adabiyot o'quvchida ijtimoiy ko'nikmalarni, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi. Shu sababli, badiiy adabiyot nafaqat ta'lim vositasi, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijodiy rivojlanishini ta'minlovchi samarali pedagogik vosita sifatida ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizov, S. (2018). Badiiy adabiyot va ijodiy qobiliyatni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Fan.
2. Qodirov, T. (2017). Pedagogik psixologiya va adabiyot darslari. Toshkent: O'qituvchi.
3. Sobirov, A. (2021). O'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda badiiy adabiyotning roli. Toshkent: Ta'lim-nashr.

4. Bahodirova, D. (2016). She'riyat va hikoya orqali tasavvur doirasini kengaytirish. Toshkent: Fan va Ta'lim.
5. Xolmirzayeva, L. (2018). Badiiy asarlar va o'quvchining shaxsiy ifodasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.